

שיחת ראשי הישיבה

מחויבות והזדהות פנימית

הרב יהודה עמיטל זצ"ל*

בתחילת פרשת השבוע מסביר רש"י (במדבר ח', ב, ד"ה 'בהעלתך') מדוע נסמך ציווי הקב"ה לאהרן על הדלקת המנורה לפרשת הקרבת הקרבנות של נשיאי השבטים.

רש"י מצטט מדרש המספר כי כשאהרן ראה את חלקם של הנשיאים בחנוכת המשכן הוא נתקנא בכבוד הגדול שנפל בחלקם. על מנת לפייס את דעתו, הקב"ה נתן לו את תפקיד הדלקת המנורה מדי יום ביומו. כבוד זה שנפל בחלקו של אהרן היה רב יותר מכבודם של נשיאי השבטים.

הרמב"ן (במדבר ח', ב, ד"ה 'בהעלתך') מתקשה בהבנת המדרש. האם אהרן לא ידע כי קרבנות הנשיאים שקולים כנגד הקרבנות שאותם היה אמור להקריב ביום חנוכת המשכן?

יתר על כן, מדוע הקב"ה בחר לנחם את אהרן דווקא בהדלקת המנורה ולא בתפקידים אחרים שאותם מילא אהרן במשכן, כגון הקרבת קרבנות יום הכיפורים? בניסיון לתרץ את המדרש, מסביר הרמב"ן כי קנאתו של אהרן לא נבעה מכך שכבודו נפגע, אלא מתוך הכרה כי הנשיאים התנדבו את קרבנותיהם.

אהרן קינא בספונטניות וביצירתיות שאפשרה להם ההתנדבות מרצונם. בתפקידו הוא, למרות חשיבותו המרובה, לא היה ממד של בחירה, והוא הבין כי החובה המוטלת עליו לבצע את תפקידו במשכן, יכולה להוביל אותו למצב של ביצוע מכני של חובותיו.

בסופו של דבר דוחה הרמב"ן גם הסבר זה, משום שלפי הסבר זה הדלקת המנורה מדי יום ביומו אינה מהווה כל נחמה לאהרן, שהרי גם הדלקה זו היא חלק מחובותיו במשכן. ברצוני להתייחס לנקודה זו בדברי הרמב"ן.

למרות שהרמב"ן סבר כי אין זה הגיוני שהתורה תמצא מזור לתחושותיו של אהרן בכך שתטיל עליו מטלות חובה נוספות, לדעת התורה חשבה כי דווקא באמצעות צעד כזה היא תפתור את הבעיה. אומר הרמב"ם:

ומצוות עשה להיות הלוויים פנויים ומוכנין לעבודת המקדש בין רצו בין שלא רצו שנאמר ועבד הלוי הוא את עבודת אהל מועד

(הלכות כלי המקדש ג, א)

אהרן שגה בכך שחשב כי חיוב חיצוני יכול למנוע הרגשה של תוכן רוחני בשעת עשיית המעשה או למנוע את הספונטניות בביצוע.

דווקא תחושת חובה מוצקה היא שתוכל להביאו לשלמות דתית. הקב"ה הטיל עליו חובה נוספת, כדי לומר לו שרק מתוך תחושת מחויבות מוחלטת יוכל להגיע לעבודת ה' מתוך פנימיותו.

מסר זה נכון במיוחד לזמננו. תרבות המערב חדרה באטיות לבית המדרש – חדירת תרבות זו אינה מתבטאת בענידת עגילים או בגידול שער ארוך, אלא בדברים משמעותיים יותר.

האינדיווידואליזם הוא מעמודי התווך של התרבות המערבית, וזכותו של האדם לעשות את מה שמהנה אותו היא לגיטימית לחלוטין בתרבות זו.

גל זה של ליברליזם השפיע גם בבית המדרש. קולה של המחויבות (שאותה הדגישה התורה לאהרן כאידאל דתי) אינו נשמע עוד בין יושבי בית המדרש. העדפה אישית של תלמיד ללמוד בחדרו ולא בבית המדרש, או העדפה ללמוד ספרים מסוימים ולא ספרים אחרים, מקבלת לפתע חשיבות.

בניגוד לגל זה של עצמאות יתרה, המהר"ל מצטט מדרש (נתיבות עולם, נתיב אהבת הרע, פרק א'): את הכבש אחד תעשה בכקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים – זה כלל גדול בתורה

המסר ברור: התמדה המבוססת על מחויבות היא נדבך יסודי בעבודת ה'. במהלך חיי, נתנסתי באופן אישי בחשיבות עניין זה. בצעירותי, בישיבה, למדתי עם שני בחורים מוכשרים מאוד. אחד מהם היה נוהג לעשות ככל העולה על רוחו. כשבישיבה ישנו, הוא למד, וכשלמדו בישיבה, הוא ישן. אם בישיבה למדו זבחים או בבא קמא, הוא למד מנחות או בבא מציעא.

חברי השני היה בחור ממושמע מאוד שתמיד עשה מה שציפו שיעשה. שניהם הפכו לאנשים חשובים, אולם דווקא ידידי הממושמע הפך ליצירתי מבין השניים. בנעוריו הוא בנה לעצמו בסיס איתן שעליו יכול היה להוסיף ולהתפתח במשך הזמן. לעומתו, ידידי השני בזבז הרבה כוחות יצירה כדי לא לעשות אף פעם את מה שהיה עליו לעשות, והוא לא מיצה את הפוטנציאל הטמון בו. אהרן קיבל והפנים את המסר שהעביר לו הקב"ה.

לגבי הציווי להדליק את המנורה התורה אומרת: "ויעש כן אהרן" (במדבר ח', ג). רש"י שם אומר כי הפסוק בא "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה" – שעשה בדיוק כפי שנצטווה.

אהרן הבין שעבודת ה' מתוך מחויבות והתמדה היא הדרך הנכונה להתקרב לקב"ה. גם אנו צריכים להקשיב למסר זה, להבין אותו, וליישם אותו בחיינו כבני תורה וכעובדי ה'.

אהרן הבין שעבודת ה' מתוך מחויבות והתמדה היא הדרך הנכונה להתקרב לקב"ה. גם אנו צריכים להקשיב למסר זה, להבין אותו, וליישם אותו בחיינו כבני תורה וכעובדי ה'.

* השיחה הועברה בסעודה השלישית של שבת קודש פרשת בהעלתך ה'תשנ"ז. סיכום השיחה לא עבר את ביקורת הרב.

בעניין גאולת שדה אחוזה

של אישה

בניה מינצר*

א.

שינו בערכין (כה:):

בעי ר' זירא: אשה מי מעמיד לה שדה? בעל מוקים לה שכן יורשה, א"ד בן מוקים לה שכן נוטל בראוי כבמוחזק? תיקו

לכאורה, הגדרת הפודה בגאולה מתבססת על העובדה שהפודה נחשב כקם תחת המקדיש כפי שעולה מההשוואה בסוגיה לשאר הדינים שבהם הבן קם תחת אביו.

מכאן יש לבחון את ספק הגמרא: אף שבכל התורה כולה הבן חשוב כעומד תחת אבותיו (כמו שמבואר בסוגיה הנ"ל, וכן בבא בתרא קח; וכן בקידושין יז: גבי ירושה יעוד וירושת עבד עברי), לגבי אשה יש צד לומר שהבעל קרוב יותר, כיוון דאשתו כגופו ולכן הוא נחשב כעומד תחתיה טפי, כשם שהוא קודם לכולם בירושה. כמו שכתוב בתוספות (בבא בתרא קיג. ד"ה 'מתה'):

וי"ל כיון שהבעל אינו יורש מחמת קרובה אלא מחמת שאירות שהן חשובין כבשר אחד אם כן כמו שהיא קודם לשאר קרובים כך הוא קודם לבן

ממילא, הייתה סברא לומר שיוגדר כקם תחתיה לגבי פדיון שדה אחוזה. ועיין ברש"י על אתר שנראה מדבריו שאף הוא הבין כך את ספק הגמרא.

ב.

בשיעור היומי הקשה מו"ר הרב ברוך גיגי על דברי הסוגיה:

שהרי לא ברור מדוע היה פשוט כל כך לגמרא שאחד מהקרובים קם תחתיה לפדיון שדה אחוזה.

שהרי, בניגוד לאב ובן וכן ליבם, לא מצאנו אף הוכחה חד משמעית שאף באשה שייך הדין של קם תחתה, ומדוע אפוא פשוט לר' זירא בגמרא שקיימת אפשרות לפדות לה שדה, ומדוע הסוגיה לא דנה בשאלה העקרונית: האם בכלל פדיון שדה שייך במציאות של אשה מקדישה.

לחומר הקושיה יש להוסיף ולהקשות מדברי הרמב"ם (הלכות ערכין וחרמין ד', כא) וז"ל:

האשה שהקדישה שדה אחוזתה וגאלה בעלה מיד ההקדש והגיע היובל והיא תחת יד הבעל הרי הדבר ספק אם תחזור לאשה או תצא לכהנים, לפיכך קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל אין הכהנים יכולין להוציא מידה, וכן אם קדמו הכהנים והחזיקו בה אינה יכולה להוציא מידם

והנה מוכח מדברי רבנו שלא הסתפק כלל האם שדה נפדית על ידי הבן כשיטת הגמרא שלנו.

ובפשטות, הרמב"ם סובר שבן פודה שדה לאמו, ועיין בכסף משנה על הרמב"ם שפירש כן.

אם כן, קשה טובא, מדוע הרמב"ם נטה מפשט הגמרא, ומדוע פשוט לו יותר ירושת הבן מהאב? ובעיקר מחריפה קושייתנו העיקרית, מדוע כה פשוט לו שהבן יקום תחת האם לפדיון שדה אחוזה – והרי אין לכך ראייה חד משמעית!

ג.

והנה, בכדי להנהיר את סבך הקושיות שאנו מצויים בו כעת, יש להקדים מחלוקת עקרונית בגדרי שדה אחוזה.

מקורו של דין גאולת שדה אחוזה שהוקדש מובא בדברי המשנה (ערכין כה):

הקדישה וגאלה – אינה יוצאה מידו ביובל; גאלה בנו – יוצאה לאביו ביובל; גאלה אחר או אחד מהקרובים וגאלה מידו – יוצאה לכהנים ביובל

מהסוגיה עולה שגדר הגאולה הוא במעשה הפדיון מההקדש. המקדיש או הקרוב צריך לפדות את השדה מההקדש, ולאחר מכן הוא לא יצא לכהנים ביובל.

מאיידך, נראה שבמצב בו אחד מהקרובים שאינם גואלים, המוגדרים כ'אחר', גואל, ולאחר מכן הקרוב או הבעלים קונים ממנו, השדה תחזור ביובל לכהנים כיוון שלא נעשה 'מעשה פדיון'.

אומנם אין הדבר מוסכם. לרמב"ם ככל הנראה הייתה גרסא אחרת בגמרא ולכן פסק (הלכות ערכין וחרמין ד', כ):

גאלה המקדיש קודם שיגיע היובל הרי זה חוזרת לבעליה והערך שנתן יפול לבדק הבית כמו שבארנו, וכן אם גאלה בנו של מקדיש הרי זו חוזרת לאביו ביובל, אבל אם גאלה אותה בתו או שאר קרוביו או נכרי מיד ההקדש, אם חזר המקדיש וגאלה מידן חוזרת לו לעולם, ואם לא גאלה מידן אלא הגיע היובל והיא תחת יד הבת או שאר קרובים או נכרי הרי זה יוצאה להקדש ואינה חוזרת לבעלים לעולם, אלא תהיה אחוזה לכהנים שנאמר והיה השדה בצאתו ביובל לכהן

ומוכח מדברי הרמב"ם שאם השדה נשאר בסוף היובל ביד הבעלים או הראויים לגאול, אזי הוא אינו יוצא לכהנים בניגוד לשיטת רש"י. ועיין בראב"ד שם שמשיג על הרמב"ם ומצדד בעמדת רש"י.

לכאורה, דברי הרמב"ם פשוטים מאוד – שהרי אם השדה ביד הבעלים הראויים לגאול, מדוע שתצא לידי הכהנים? וממילא קשה להבין את שיטת הראב"ד ורש"י לפי הגרסא שלנו – מדוע אם בשעת היובל השדה אצל הבעלים – היא תצא לכהנים, וכי מה בכך שהבעלים לא פדו אותה? הלוא סוף סוף היא בידיהם וכיצד תצא לכהנים?

ד.

ולחומרת הקושיה נראה לי להקדים חקירה בגדר זכיית הכהנים בשדה אחוזה: דהנה יש לחקור האם מיד בשעה שמקדיש השדה נופלת להקדש ובאופן עקרוני תחולק לכהנים, אלא שהתורה חדשה זכות לבעלים ולקרובים לפדות, או דילמא דמעיקר הדין השדה אינה נופלת לכהנים אלא רק בשעת היובל הם זוכים בה.

ומעתה, יש לומר שהראב"ד ורש"י סוברים שמעיקר הדין השדה מוגדרת כנופלת לכהנים מיידי, ורק התורה נתנה זכות לבעלים לגאלה ומייד נחשבת כשדה אחוזה.

אך אם אדם אחר גאל את השדה ועשה 'מעשה פדיון', פקעה הזכות להקדישה ולהגדירה כשדה אחוזה, ואכן ביובל היא תחולק לכהנים.

אומנם הרמב"ם סובר כצד השני שרק אם השדה בסוף היובל אינה ביד הכהנים אזי הם זוכים בה, וממילא ברור דאף אם לא עשה מעשה פדיון אלא דבסוף היובל נמצאת אצל הקרוב או הגאול, פשוט שאינה יוצאת לכהנים¹.

והשתא דאתינן להכי, יש לומר בזאת דבר חדש. נראה לי שהמחלוקת שהצגנו בין הרמב"ם לראב"ד ורש"י משליכה גם לגבי חלות שם הגואל.

¹ ולכאורה נפקא מיניה למקרה ההפוך, היכא דראשית גאל את השדה אחד מהפודין ואחר כך קנאו אחד שאינו מהקרובים, דלר"מ יחזור ולראב"ד ורש"י לא, ובעבר ראיתי בשם הגר"ז דנושא ונותן בזה, וכעת שכחתי מקומו.

* לעילוי נשמת אאמ"ר ר' אוריאל שמואל הכ"מ.

ובאמת דלשיטת רש"י והראב"ד לא יקשה, שהרי לדידם זהו גוף ספק הגמרא, אי הבן או האב יורש, וממילא השני כאחר דמיא ולא יורש. אך באמת לשיטת הרמב"ם יקשה טובא וצ"ע בדבריו. ואחר כך ראיתי שכך הקשה נמי בספר 'קדשי דוד' על מסכת ערכין, ועיין שם בתרוצו. אך לנו יש דרך אחרת בישוב העניין כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך.

ז.

והנה יש לדון בזאת לאור מה שמקשים העולם – מדוע הבן יורש את אמו, והלוא קיימא לן שמשפחת האם אינה קרויה משפחה (עיין בבא בתרא ק"ג), ואם כך בפשטות האם אינה קרובה משפחתו בדן ירושה, וקשה אפוא מדוע הבן יכול לרשת את אמו?

ונאמרו בהנ"ל מספר יישובים בדברי רבותינו האחרונים ואין כאן המקום למנות דבריהם ולהשתעשע בהם. אך לצורך העניין נקדים את יסוד הרה"ג אלעזר מן שך בספרו 'אבי העזרי'.

הרב שך הסביר שעיקר חלות ירושת הבן את אמו נלמד מפרשה אחרת, ואינה מגדר פרשת הנחלות של כל התורה. מקורה הוא מהפסוק "וכל בת יורשת נחלה" (במדבר ל"ו, ח).

לדעתו, ירושת הבן את אמו היא גזרת הכתוב ואינה מגדר הירושה של כל התורה כולה, ולכן כתב שהבן יכול לרשת את האם אף על פי שאינה בגדר משפחתו.

ועתה, אם כנים דברינו, נוכל ליישב לנכון כל מה שהקשנו לעיל.

אכן נכון הדבר שלגבי הבן הירוש את האב המתבסס על פרשת נחלות, עיקר הדין וחלות שם יורש הם משום דהווי כ'קם תחתיו' כפשטות הגמרא בכמה מקומות (אך אין זה דווקא גדר הירושה, דייתכן דעיקר הירושה אינה דווקא בכך דקם תחתיו מ"מ זוהי הגדרת קורבה²), ולכן פשוט שביחס לירושת האב, בת כי אחר דמיא – שהרי אינה נכללת בחלות שם 'קם תחתיו'.

אומנם לגבי ירושה מהאם, שאינה מגדר דיני ירושה בכל התורה כמו שביאר הרב שך, יש סברא לומר שאינה מתבססת על גדר דין 'ירוש', וממילא יש לומר שבעל לא יוגדר כ'אחר', וכעין סברת ר' זכריה בן הקצב ב"ב שפסק שהבנים והבנות שווים אהדי בסדר הירושה, וצ"ע דהרי בד"כ על בן חל שם 'קם תחתיו' יותר מהבת, וי"ל שלגבי ירושת מהאם לא התחדש דין קם תחתיו, וכה"ג יש לומר בנידון דידן, אלא שהבן וודאי פודה כיוון שהוא קרוב יותר וביחס לבעל יש ספק.

ואם כן אתי שפיר שאלתנו הראשונה לגבי 'קם תחתיו' באם, ובאמת אליבא דהרמב"ם אין דין 'קם תחתיו' באם. וצדקו דברי הרמב"ם מאוד³.

ואחתום במציאה כשרה שהתחדשה לי בהיסח הדעת ממש, דיעוין דבספרא בחוקתי (פרשה ד'):

משדה אחוזתו, אין לי אלא שדה אחוזתו מאביו שדה אחוזתו מאמו מנין ת"ל יקדיש איש

והנה צ"ע מאי הו"א לחלק בין שדה אחוזתו מאביו ושדה אחוזתו מאמו? וי"ל דהם הם הדברים, דכשם שגדר ירושה חלוק גבי ירושת האם, הוא הדין שחלוק דין פדיון שדה אחוזת האם מפדיון שדה אחוזת האב לגבי גרדי 'קם תחתיו' כמו שביארנו לפי דרכנו.

² דהיינו, אין זהו 'אופי' הירושה. אלא גדר 'שם' יורש.

³ ולולי דמסתפינא הייתי אומר דגבי אם, בן ובת כהדדי נינהו לעניין פדיון, אך יש להתיישב בדבר.

לפי גישת הרמב"ם שכל עיקר דין גאולת שדה אחוזה הוא שבסוף אינו מגיע לשלב שבו הוא נופל לכהונים י"ל שכל זאת נגרם בגלל שהוא נמצא בנחלת המשפחה לכן חשיב שוב כ'שדה אחוזה', וממילא לא קיים צורך בשם 'קם תחתיו' אלא בשם 'משפחה', וכל המיעוט של שאר קרובים הוא מטעם גזרת הכתוב.

אומנם אליבא דהראב"ד ורש"י יש להקשות, אם השדה כבר נחשב באופן עקרוני כביד הכהנים, מדוע מועילה זכות פדיון לשאר אנשים?

וראיתי אחר כך שכך הקשה נמי הגאון רבי משולם הלוי סולובייצ'יק שליט"א לגבי פדיון הבן לפי שיטת הראב"ד. ותירץ בפשטות דכיוון דקם תחת אביו הדבר נחשב כאילו גאלה אביו, והוא כדברינו שעיקר הטעם בראב"ד צריך להיות לאור חלות שם 'קם תחתיו'.

ה.

כעת, נוכל להיכנס לעובי הקורה, ונראה להסביר שבאמת רש"י התופס שעיקר שם גואל תלוי בשם 'קם תחתיו' אכן סובר שהספק לגבי גאולת שדה אחוזה של אשה הוא לגבי גדר קם תחתיו. ולכן הסביר כך לשיטתו.

אולי ניתן להסביר שלכן הבין הרמב"ם שאי אפשר שהגמרא תסתפק בשאלה האם הבעל או הבן קם תחת האשה, שהרי בשלמא אם עיקר ספק הש"ס הוא גבי גדר 'קם תחתיו', יש לומר דרך הקרוב טפי חשיב קם תחתיו וממילא חשיב הוא כיוורש, כמבואר בסוגיה דאח אינו בגדר של קם תחתיו היכא דיש בן דכלום יש יבום אלא במקום שאין יבם, ואם כן ה"ה הכא דאיבעיא לן אי מהני לן רק חד מהני תרי.

אומנם לרמב"ם באמת יש להסביר שכיוון שלדעתו יסוד שם גואל אינו חלות שם 'קם תחתיו' אלא חלות שם 'משפחה', לכן לדידו אין להסתפק וכן פודה בפשטות שהרי חל עליו שם יורש בכל התורה כולה ולכן מוגדר כקרוב יותר.

לכן, לדעתו כל ספק הש"ס הוא האם גם לבעל יש שם יורש לגבי האשה ונחשב כבן משפחתה, ואם כן מצינו שהרמב"ם נאמן לתפיסתו שהוכחנו לעיל אף בהלכה זו, ויש להטעים בדרך הפלפול דהרמב"ם אזיל לשיטתו דירושת הבעל דרבנן, ולכן פשיט ליה טפי שהבן פודה מכך שהבעל פודה, וכן פשוט לו שלא קיימת סברא שהבעל 'קם' תחת המת.

והראב"ד ס"ל דירושת הבעל דאורייתא, ולכן הו"א לדעתו שגם הבעל נכלל בגדר 'קם תחתיו' ולכן הסתפק בגמרא מי מוגדר כ'קם תחתיו', בן או בעל (עיין רמב"ם הלכות נחלות א', ח ובראב"ד שם).

ו.

אלא שאף שהעלינו לקושיות מעט מזור הדברים רחוקים מלהתיישב על הדעת, שהרי מפשט הסוגיה עולה שהדין הוא גבי חלות שם 'קם תחתיו', וכך נראה מספק הגמרא האם האח או הבן קמים לשדה אחוזה, וכן נראה להוכיח מדברי הגמרא דבת במקום בן כאחר דמיא – וכנראה שבמקום שיש אדם אחד ש'קם תחתיו' אי אפשר להגדיר אחרים ש'יקומו תחתיו'.

ועוד יש להקשות: והרי מהסוגיה מוכח שבמקום בן, בת כי אחר דמיא, ואינה מקימה שדה אחוזה, ומדוע יש צד בהרמב"ם לומר דאף שהבן יורש את האם, בעל לאו כאחר דמיא במקום בן ומכל מקום יורש? ומה החילוק בהנ"ל?

ההבדלים בין חלוקת העולם הזה והעולם הבא

1.

אמר מר: עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר שבטים. אידך למאן?
אמר רב חסדא: לנשיא, דכתיב: "והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל".
אמר ליה רב פפא לאבוי, אימא: רונגר בעלמא: לא סלקא דעתך, דכתיב:
"והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר"

ההבדל הראשון אותו מונה הגמרא הוא חלוקת הארץ ל"ג חלקים במקום ל"ב. הגמרא אומרת שהחלק ה"ג ישתייך לנשיא, אשר נקרא בפסוקים ביחזקאל 'עובד העיר'.

לגבי השאלה מיהו אותו נשיא מצאנו שלוש תשובות:

- א. הרשב"ם – "לנשיא – למלך המשיח".
- ב. רבינו גרשום – "לנשיא דכתיב העובד את העיר. מלך שהוא משמר את העיר".
- ג. ר' אברהם אב"ד (בשיטת הקדמונים) – "לעובד העיר, שהוא הנשיא שעול הציבור מוטל עליו דכתיב אם היום תהיה עבד לעם הזה"⁵.

הגמרא מסבירה שהנשיא לא יקבל נחלה ישירה, אלא כל שבט יתן לו חלק מנחלתו. דין זה נלמד מהפסוק ביחזקאל "והעובד העיר יעבדוהו", ועל כך אומר הרשב"ם "יעבדוהו – יתנו לו נחלה מכל שבטי ישראל". הגמרא שואלת על כך "ואימא רונגר בעלמא".

הרשב"ם מבין ששאלת הגמרא היא שאולי לא יתנו לנשיא נחלה בכלל אלא יהיו לו שכירים, ורבינו גרשום מבין שההוה-אמינא היא שיתנו לו רק עיר אחת. תשובת הגמרא היא "והנותר לנשיא מזה ומזה לתרומת הקדש ולאחוזת העיר".

מפסוק זה נלמדים שני דברים:

- א. "לנשיא מזה ומזה" – משמע שנוטל חלק מזה ומזה.
- ב. "לתרומת הקדש" – לבד מקומו של בית המקדש. ולאחוזת העיר – ולבד מקום העיר... (רשב"ם על אתר).

נראה שהדבר מופיע אף בפסוקים עצמם:

וּמֵאֲחֻזַת הַלְוִיִּם וּמֵאֲחֻזַת הָעִיר בְּתוֹךְ אֲשֶׁר לְנִשְׂיָא יְהִיָּה בֵּין גְּבוּל יְהוּדָה וּבֵין גְּבוּל בְּנֵימִן לְנִשְׂיָא יְהִיָּה (יחזקאל מ"ח, כב)

לסיכום, נחלתו של הנשיא תכלול חלק מכל אחת מנחלות השבטים ובנוסף בידיו יהיו בית המקדש וירושלים. דבר זה מסתדר יפה עם הכינוי הייחודי בו נקרא הנשיא בפסוקים אלו 'עובד העיר' – כדברי הרשב"ם:

דעול רבים מוטל עליו, דכתיב ברחבעם אם היום תהיה עבד לעם הזה

הנשיא משרת את העם ועול הרבים מוטל עליו, ולכן אך ראוי שנחלתו תכלול חלק מכל אחת מנחלות השבטים.

2. איך יחולקו שניים עשר החלקים האחרים? על כך עונה הרשב"ם:

שתחלק לעתיד לבא ל"ג שבטים כלומר ל"ג חלקים שוין ולקמן מפרש מאי ניהו אותו חלק דטפי התם דאי משום לוי דנקיט נחלה כשאר שבטים דכתיב התם "שער לוי אחד" הא מנשה ואפרים נמי לא יטלו אלא חלק אחד דכתיב התם "שער יוסף אחד" נמצאו י"ב שבטים נוטלין י"ב חלקים והיי"ג לנשיא כדלקמן

בחלוקת הנחלות של העולם הבא יקבל שבט לוי נחלה ככל השבטים, ואפרים ומנשה, שעד היום נחלו בארץ שתי נחלות, יקבלו נחלה אחת.

חלוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא

אוריה דור*

חלוקת הארץ לעתיד לבוא

בפרק החותם את ספר יחזקאל (מ"ח, כט-לד), ישנה נבואה המדברת על חלוקת הארץ¹:

וְזֶאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלוּ מִנְּחֻלָּה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה מַחְלְקוֹתֵם נֶאֱמַר ה' א-לוהים: וְאֵלֶּה תוֹצְאֹת הָעִיר מִפֶּתַח צִפּוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה: וְשִׁעְרֵי הָעִיר עַל שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה צִפּוֹנָה שְׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד שְׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שְׁעַר לֵוִי אֶחָד: וְאֵל פֶּתַח קְדִימָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשִׁעְרִים שְׁלֹשָׁה וְשִׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שְׁעַר בְּנֵימִן אֶחָד שְׁעַר דָּן אֶחָד: וּפֶתַח נֶגְבָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה וְשִׁעְרִים שְׁלֹשָׁה שְׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שְׁעַר יִשְׂשַׁכָּר אֶחָד שְׁעַר יְבֻלָּן אֶחָד: פֶּתַח יְמָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּעַת אֲלָפִים שְׁעָרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה שְׁעַר גָּד אֶחָד שְׁעַר אֲשֶׁר אֶחָד שְׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד

הגמרא בפרק שמיני של מסכת בבא בתרא (קכב.)² דורשת פרק זה כמדבר על חלוקת הנחלות לעתיד לבא. הגמרא מונה מספר הבדלים משמעותיים בין חלוקת העוה"ז וחלוקת העוה"ב.

תנאי: עתידה ארץ ישראל שתחלק לשלושה עשר שבטים, שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים, ולא נתחלקה אלא בכסף, שנאמר: "בין רב למעט... ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר: "אך בגורל" ולא נתחלקה אלא באורים ותומים, שנאמר: "על פי הגורל". הא כיצד? אלא עזר מלוכש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו...

ולא כחלוקה של עולם הזה חלוקה של עולם הבא... הקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו, שנאמר: "ואלה מחלקותם נאם ה'"

מדוע בכלל יש צורך בחלוקה שונה לעתיד לבוא? ועוד חלוקה שתבצע על ידי הקב"ה בעצמו?
ה'תורת חיים'³ כותב⁴:

והקב"ה מחלק להן בעצמו. ונפק מיניה כשם שהוא יתברך חי וקיים לעולם כך תהיה אותה החלוקה קיימת לעולם אבל חלוקה ראשונה בין שהיתה על ידי בני אדם כשם שבני אדם בטלים ומתים כך חלוקתם נתבטלה והוגלו ישראל מן הארץ

חלוקת בני אדם לעולם תהיה חלוקה זמנית, מכיוון שבהגדרה בני אדם הם זמניים ובטלים, בניגוד לחלוקת הקב"ה שהיא עולמית. עם זאת, עדיין ניתן לשאול מדוע החלוקה תשתנה לעתיד לבוא מחלוקת העוה"ז? אם ננסח את השאלה אחרת, מה בחלוקת העוה"ז דורש תיקון לעתיד לבא?

נראה את השינויים בין החלוקות אותם מביאה הגמרא ובעקבות כך ננסה לעמוד על היסוד של חלוקת העוה"ב.

* המאמר מוקדש לשחרורו המהיר של אחינו יהונתן בן מלכה פולארד שגוסס בכלא האמריקאי.

¹ כדאי לקרוא את כל הנבואה המתחילה בפרק מ"ז, פס' י"ג.

² כל הציטוטים מהגמרא שיוואו בהמשך המאמר הינם מדף זה.

³ ר' אברהם חיים ב"ר נפתלי צבי הירש שור, שימש כב"ד בעלז ובסטאנוב. כתב את 'צאן קדושים' על סדר קדושים. נפטר בשנת 1632.

⁴ המהרש"א בחידושי אגדות התבטא בצורה דומה.

⁵ אמנם, לא מוכרחים להבין את שיטתו כגישה שלישית וניתן להבין שהוא רק מפרש את השימוש בכינוי 'עובד העיר', אבל ניתן להבין מפירושו שהוא רואה בנשיא שם כולל למנהיג הציבור, מבלי התייחסות ספציפית לתפקידו המדויק.

בנוסף לרשב"ם, כך פירשו גם התוספות (ד"ה 'איך למאן') ור' אברהם אב"ד (בשיטת הקדמונים). עם זאת, הר"ן (מובא בשיטמ"ק) וכן הרשב"ש הקשו על פירוש זה וסברו שאפרים ומנשה יטלו שני חלקים ושבת לוי יקבל ערים.

סיוע גדול לשיטה הראשונה מצוי בפסוקים בספר יהושע (י"ד, א-ד):

וְאֵלֶּה אֲשֶׁר נָחֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר נָחֲלוּ אוֹתָם אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון... בְּגֹרֵל נִחְלָתָם כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה... וְלֵלוּיִם לֹא נָתַן נַחֲלָה בְּתוֹכָם: כִּי הָיוּ בְּנֵי יוֹסֵף שְׁנֵי מִטּוֹת מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם וְלֹא נָתַנוּ חֵלֶק לְלוּיִם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן כִּי אִם עָרִים לְשִׁבְתָּ וּמִגְרָשֵׁיהֶם לְמִקְנֵיהֶם וּלְקִנְיָנָם

המפסוקים מוכח כמעט להדיא, שהעובדה שהלוויים לא מקבלים נחלה, והעובדה שאפרים ומנשה נוחלים שתי נחלות, תלויות אחת בשנייה, ושתיהן קשורות למאפייני החלוקה שהוזכרו בגמרא – חלוקה על פי אלעזר וחלוקה על פי הגורל. על הקשר המהותי שבין נחלת הלוויים ונחלות אפרים ומנשה נעמוד בהמשך המאמר.

3. הגמרא מונה עוד הבדל שיהיה בחלוקה לעוה"ב:

ולא כחלוקה של עולם הזה חלוקה של עולם הבא; העולם הזה, אדם יש לו שדה לבן – אין לו שדה פרדס, שדה פרדס – אין לו שדה לבן; לעולם הבא, אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק, שנאמר: "שער ראובן אחד שער יהודה אחד שער לוי אחד"

אנו יודעים שבחלוקה לעוה"ז לכל נחלה יש מאפיינים ייחודיים שאין בנחלות האחרות. הדבר בא לידי ביטוי בצורה הברורה ביותר בברכות יעקב לבניו⁶, שם הוא מדבר על הייחודיות שבכל נחלה.

נחלת יהודה כוללת כרמים רבים – "כחלילי עיניים מין... אוסרי לגפן עירר", נחלת אשר כוללת עצי זית – "מאשר שמנה לחמו", זבולון "לחוף ימים ישכון" ועוד.

בעוה"ב הנחלות יתחלקו בצורה כזו שכל נחלה תכלול את כל סוגי השדות – שדה לבן, פרדס, כרם, ים וכו'.

מהות ההבדל

ננסה להציע הבנה במהות ההבדל שבין החלוקה לעוה"ז לחלוקה לעוה"ב. נתחיל מהסוף להתחלה.

העובדה שכל נחלה תורכב מכל סוגי השדות נראית כמבטלת לחלוטין את ברכות יעקב לבניו. בניגוד למופיע בפרשת ויחי, בה כל אחד מהשבטים מקבל נחלה מיוחדת, לעתיד לבוא תיווצר אחידות ברמת הנחלה.

נראה שזהו המפתח להבנת כל החלוקה לעוה"ב. אנחנו יודעים שמלבד כל הנחלות, ישנן שלוש ברכות מיוחדות אותן העניק יעקב לבניו – הכהונה, המלוכה והבכורה. כל שלושת הברכות האלו היו אמורות לעבור לראובן וכולן נלקחו ממנו בגלל שחילל יצועי אביו⁷. הכהונה ניתנה ללוי, הבכורה עברה ליוסף והמלוכה ליהודה.

אם נעמיק בחלוקת עולם הבא, נראה שאלו בדיוק הדברים שיתבטלו לעתיד לבא!

בכורתו של יוסף מתבטאת בכך שכל בכור, הוא יורש פי שניים בירושת האב. הדבר מתבטא בכך ש"אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לוי", וינחלו שתי נחלות בארץ.

הפסוקים בפרשת קורח מדגישים את העובדה ששבת לוי לא מקבל נחלה בארץ בגלל עבודתו⁸:

ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל... כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוויים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה

מלכותו של יהודה מתבטאת בכך שמנהיגי העם באים משבת, "לא יסור שבת מיהודה", ועיר המלוכה – ירושלים, שייכת לנחלתו⁹.

אלו בדיוק הדברים שמתבטלים לעוה"ב. אפרים ומנשה נוטלים רק חלק אחד ביחד, שבת לוי נוחל נחלה, והנשיא (ע"פ השיטות השונות, נשיא, מלך, או מלך המשיח), מקבל חלק בפני עצמו, וירושלים, עיר המלוכה, נמצאת בנחלתו ולא בנחלת יהודה.

אמנם, סביר להניח שמוצאו של הנשיא יהיה משבת יהודה, אבל העובדה שנחלתו לא ניתנת לו בצורה ישירה אלא היא מורכבת מנחלות כל השבטים, מעידה על כך שלאחר שהוא נהיה מנהיג הוא משתייך לכל השבטים בצורה שווה¹⁰, וכמאמר רשב"ם: "דעול רבים מוטל עליו".

נראה שהדברים מעידים על הסתכלות מעמיקה יותר בברכות יעקב ובמהות היחס בין השבטים.

אנו רואים שברכות יעקב הן 'בדיעבד'. המצב שבו לכל שבת יש נחלה ייחודית אינו לכתחילה, משום שהדבר מחדד את ה'מתח' שבין האחים-השבטים. גם העובדה שחלק מהאחים קיבלו תפקידים מיוחדים – כהונה, בכורה או מלכות איננה אידיאלית ולכן היא נתבטלת לעתיד לבא.

החלוקה לעתיד לבא תיצור אחידות ואחדות בין השבטים, וכדברי ה'תורת חיים' שהובאו לעיל: "כשם שהוא יתברך חי וקיים לעולם כך תהיה אותה החלוקה קיימת לעולם".

⁹ למ"ד ירושלים נתחלקה לשבטים.

¹⁰ הבנה זו של הגמרא אולי יכולה לסייע לנו בפתרון קושי בפשוטו של מקרא. בברכות יעקב נאמר ליהודה "לא יסור שבת מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבוא שילה". רוב המפרשים, וכן תרגום יונתן ותרגום אונקלוס, פירשו ש'שילה' הוא מלך המשיח. אם כן, לא ברור מהי משמעותה של המילה 'עד' בפסוק, שהרי גם מלך המשיח יבוא מיהודה! אם נקבל את דברי רשב"ם בסוגייתנו כי הנשיא הוא מלך המשיח, הרי שהדברים ברורים. "לא יסור שבת מיהודה" – כל הימים שופטי ישראל ומלכו ישתייכו לשבת יהודה, "עד כי יבוא שילה" עד שיבוא מלך המשיח, שאע"פ שיצא מיהודה הרי שהוא יפסיק להשתייך אליו ויחשב כמשיח של כל ישראל (כפי שהוסבר לעיל בתיאור נחלתו ובפירוש המילים "עובד העיר").

⁶ בראשית מ"ט.

⁷ בראשית מ"ט, ג-ד. דברי הימים א ה', א-ב.

⁸ במדבר י"ט, כ-כד.

5. שם, סימן תמ"ו: דין המוצא חמץ בפסח מה יעשה. (בשר"ע – דין מי שמוצא חמץ בתוך המועד)¹
6. יו"ד, סימן קפה: נאמנות בנדה ואם אמרה טמאה אני ונטמאה בשעת מעשה מה יעשה. (בשר"ע – דין אשה שאמרה טמאה אני ואחר כך אמרה טהורה אני. שינה לגמרי)²

יש לציין שבטור כלל לא נכתבו כותרות. ערוך השולחן הוא חיבור שנתקן במסגרת השר"ע, אבל ניתן לראות שהוא לא מקבל, באופן סדרתי, את כותרותיו של השר"ע לסימנים, וכמעט תמיד מכניס איזה תיקון, דיוק או שינוי³.

עליתי על סוג אחד, ואין לי מושג למה שינה דווקא כאן בזו הלשון. השערה אחת, שזקוקה להוכחה היא שכל המקרים המדוברים הינם מיקרי 'בדיעבד' – אתה כבר נמצא בבעיה, והשאלה איך תמודד עימה.

שונה מספר 3, בו נתקלתי, שהבעיה איננה הלכתית במקורה, אלא מציאותית. מלבד העובדה שאין במקרה זה בעיה ב-עצם, אלא רק חשש לעבירה.

קשה לי להאמין שאין עוד מצבים 'דיעבדיים' כאלו. אתן כמה דוגמאות:

- א. או"ח סימן ע"ג: הישן עם בני ביתו איך יתנהג בקריאת שמע
- אני הייתי כותב – הישן עם בני ביתו (ערומים), מה יעשה.
- למרות שכאן דווקא יש לשון מעניינת שגם חוזרת על עצמה ('איך יתנהג'), אבל בה השר"ע כן משתמש.
- ב. או"ח סימן קמ"ב: דין מי שטעה בקריאתו וכשאינו כן מי שיועד לקרות
- אני הייתי כותב – מה יעשה מי שטעה בקריאתו וכשאינו כן אדם היודע לקרוא.

וכו'. ואולי בכלל עלי לדבוק בדברי החכם:

אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם (קהלת ז', טז)

או שמא, הסוגיה הנ"ל רק מראה שיש להוסיף ולהעמיק בעניין 'שיפוצי הכותרות' של רבנו יחיאל מיכל זצ"ל.

וכבר השוו לפני את מפעלו ל'יד החזקה', מבחינת ההיקף, ואולי יש למשוך זאת גם למתודת הלימוד והדיוק ברמב"ם המוכרת לנו היטב. ואיך זיל גמור.

³ מצאתי באתר דעת, באנציקלופדיה ליהדות הסבר לשינוי שלא עונה על הדבר עלי עמדנו כעת:

'ערוך השולחן' נכתב לפי מתכונת הספר 'שולחן ערוך', ובחלוקת הסימנים של השולחן ערוך. בגלל הרחבת היריעה הרחיב רבי יחיאל מיכל את שמות הסימנים, והזכיר בשם הסימן את כל הדינים הנכללים בו.

האם בהסתמך על האגדתא לעיל, אפשר לומר שיש להימלך בציבור לפני שממנים רב?

ואם כן, האם יש להימלך בציבור לפני שממנים רב ראשי על 'ציבור' המהווה מדינה שלמה?

קודם יש לברר: האם רב קהילה בכלל נחשב בגדר 'פרנס'?

נעיין בגמרא במסכת שבת (קיד.):

ואמר רבי יוחנן: איזהו תלמיד חכם שממנין אותו פרנס על הציבור – זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר, ואפילו במסכת כלה.

התשב"ץ בשו"ת (חלק א סימן לג – התשובה המפורסמת שלו לרמב"ם על תשלום לתלמיד חכם) מפרש את המימרא של רבי יוחנן כך:

א"נ איכא למימר דההיא בפי' אלו קשרים קמייתא מיירי למנות פרנס על הציבור לדון ולהורות.

מה נעשה

דוד נוסן

תמיד השאלה היא מה לעשות¹, זה עניינה של ההלכה. אבל אין טעם כשכותבים ספר הלכתי, לכתוב כל הזמן בלשון זו, 'מה לעשות אם קראתי ביקורת המחקר', או 'מה לעשות אם אכלתי נמלה', זה לא שו"ת SMS, מדובר פה בדינים הלכתיים.

ספר רציני היה כותב – 'בדין קריאת ביקורת המחקר', או אפילו 'איסור קריאת ביקורת המחקר' וכן הלאה.

תוך כדי לימוד 'ערוך השולחן'², נתקלתי בכותרת מעניינת – 'דין נשברה חבית של משקה בשבת מה יעשה'.

מסתבר שפסחתי על שני סעיפים דומים המשתמשים באותה הלשון, ורק בפעם השלישית – גלידה.

בסך הכל, שש פעמים מופיע הצירוף – 'מה יעשה', בכותרות סימני 'ערוך השולחן':

1. או"ח, סימן ע"ט: מה יעשה כשנזדמן לו צואה באמצע הקריאה. (בשר"ע – דין מי שמוצא חמץ בתוך המועד)
2. שם, סימן קע"ב: מי שהכניס אוכלין או משקין לתוך פיו בלא ברכה מה יעשה. (בשר"ע – מי שהכניס אוכלין ומשקין לפיו בלא ברכה)
3. שם, סימן של"ה: דין נשברה חבית של משקה בשבת מה יעשה. (בשר"ע – דין חבית שנשברה)
4. שם, סימן תל"ה: דין מי שלא בדק בליל י"ד מה יעשה. (בשר"ע – דין מי שלא בדק בליל י"ד)

¹ וידוע הקוריוז – 'מה לעשות'

² שמעתי שהרב ליכטנשטיין, כששאלו אותו מה ללמוד, קיצור שו"ע משנה ברורה או ערוך השולחן, אמר – ערוך השולחן שהוא מרחיב, מעמיק ומקל. כך גם אבי מורי ייעץ לי, וכך אני עושה הלכה למעשה. תלתי משמע. הקרב שניטש בין לומדי המשנה ברורה לערוך השולחן, ישן נושן, וסבוך הוא, ובבסיסו עומדת מלחמת החוצניקים והישראליים. ראוי לציין שבארה"ב, ובתפוצות 'ערוך השולחן' נחשב ל'נמבר וואן'. תומכיו רבים הם: הרב פיינשטיין, הרב סולובייצ'יק, הרב יוסף הנקין, הרב בנדיקט (אותו זכיתי לשמוע בילדותי, באחוזה אשר בחיפה). ובדורנו אנו גם ניתן למצוא פסקים של הרב דב ליאור והרב רבינוביץ' ששעניעם על דבריו. אני לא קורה למרד, אלא לתשובה. השיבו עטרה ליושנה.

עתיד הרבנות הראשית

אלון זילברשיין

אמר רבי יצחק: אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכים בצבור, שנאמר 'ראו קרא ה' בשם בצלאל'. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: רבנו של עולם, אם לפניך הגון – לפני לא כל שכנ? אמר לו: אף על פי כן, לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון – לפנינו לא כל שכנ?

(ברכות נה.)

לכאורה יש להסיק משני המקורות הנ"ל שישנה חובה הלכתית להימלך בציבור כשממנים רב.

אך הדברים אינם כל כך פשוטים. האם לאורך הדורות רבנים מונו בכל קהילות ישראל על ידי הסכמה ציבורית? האם כך מונו האדמו"רים של החסידיים השונות על קהילותיהם?

למרות שיכול להיות שהלכתית אין חובה ברורה להימלך בציבור כדי למנות רב, ובכלל זה גם רב ראשי, אני חושב שאי אפשר להימלט מהשאלה הבאה: עד כמה על הציבור להיות מעורב בענייני רבנות? השאלה מתעצמת כשמדובר על הרבנות הראשית שממונה על כלל האזרחים.

לפני שאעבור לבירור על מצב הרבנות הראשית, אסכם שהדברים הנ"ל אינם חד משמעיים והם הובאו, בדומה להמשך המאמר, בעיקר כדי לעורר דיון.

מצב הרבנות הראשית כיום

לפני יותר מעשרים שנה מו"ר הרב אהרן לכתנשטיין שליט"א כתב מאמר בו הוא סוקר את מצב הרבנות הראשית בזמנו, שבניסוחו העברי הובא תחת הכותרת "הרבנות הראשית מבט תורני עכשווי"¹. המאמר עודנו רלוונטי.

במאמרו, לצד ציון יתרונותיה של הרבנות ונחיצותה, הרב ציין מספר בעיות שקיימות בהתנהלות הרבנות הראשית. אציין את הבעיות ואביא את דברי הרב בצורה חלקית:

העדר סמכות:

כמעט שאין ספק שהרבנות הראשית הנוכחית אינה שליטה בלעדית בשטח שהיא רואה כממלכתה הבלעדית. לתומכיה, היא אמנם סממן טרום-משיחי. אך רבים אחרים רואים בה או מוסד אנכרוניסטי או ישות שהקדימה את זמנה. יכול אדם לשמוח או להתאבל על תמונת מצב זו, אך איני רואה כיצד ניתן להכחישה.

התערבות פוליטית במנויי רבנים:

יש מאבקים פנימיים – לעתים הרסניים – בין קבוצות שונות על עמדות כוח והשפעה, המתרחבים למעורבות בהליכי מינויים ברמה המקומית. ככלל, תופעות אלה אינן רצויות, אם כי מובנות – ובמידה אולי בלתי נמנעות ולעתים אף נעשות הם באמת 'לשם שמים'.

בעיית בירוקרטיה:

דומה שאין להכביר מלים בעניין הבירוקרטיה, והלא היא-היא עקב האכילס של כל רכיביות. עם זאת, יש לתן את הדעת לכך שבעניינינו קיימים שני גורמים מסובכים. האחד, רבים מאלה העובדים במערכת הרבנית חסרים, בשל חינוכם, את הכושר והנטייה לפעול ליעול המערכת. הנימוק השני, הרבה מבני האוכלוסייה הנפגשת, בעל כורחה, עם המערכת אינה מודעת לעקרונות היסוד המנחים אותה, והמחיר הרחוק הציבורי שמשולם תמורת כשלים אלה גדל בהרבה.

שתי בעיות נוספות צוינו במאמר, ואם אינני טועה, הן כבר לא כל כך קיימות כיום: התערבות בעניינים פוליטיים כלליים, ותדמית עצמית גבוהה מדי. אך לדעתי אי הרלוונטיות של הבעיות הללו כיום נובעת, לכל הפחות בצורה חלקית, מהתעצמות הבעיה הראשונה – העדר סמכות.

שאר הבעיות, עודן קיימות זה יותר מעשרים שנה. אך אשמח אם מישהו יראה לי אחרת...

הפתרון – בין צהר לנאמני תורה ועבודה

ברוך ה', ישנם ארגונים שפועלים בנחישות כדי לפתור את הבעיות שצוינו לעיל ולשפר את מצב שירותי הדת בכלל במדינתנו.

¹ את המאמר המלא ניתן למצוא באתר דעת – <http://www.ac.il/daat/eZRachut/harabanut1-2.htm>

ארגון 'צהר' השיק לקראת תחילת השנה הנוכחית את 'תכנית ג' אלול'².

התכנית כוללת ייעול של כל המפעלים הנוכחיים של הרבנות (לדוגמה בגיור ובנישואין), לצד הקמת פרויקטים בכיוונים חדשים שעד כה הרבנות פחות עסקה בהם (דוגמת הכנת ילדים לבר/בת מצוות, הקמת מכון מחקר מטעם הרבנות לענייני רפואה והלכה), וכולל בתוכו צעדים שנועדו לייעל את התהליכים הבירוקרטיים ברבנות, ואף ליצור לרבנות תדמית שתהיה מקובלת על כלל אזרחי המדינה, יחד עם יצירת קשרים חזקים בין קהילות ורבניהם לרבנות הראשית.

סביר להניח שאם התכנית תתקבל, הבעיות שנמנו במאמרו של הרא"ל יפתרו, או לכל הפחות יתמעטו.

לעומתם, חברי ארגון 'נאמני תורה ועבודה'³ מציעים מודל מהפכני לגמרי.

בזמן שבו הרא"ל כתב את מאמרו רוב הקולות שהתנגדו לרבנות בציבור קראו להפרדה טוטאלית בין דת למדינה, להפסקת 'שירותי הדת' מטעם המדינה.

'נאמני ת"ע' לעומת זאת קוראים לדמוקרטיזציה של שירותי הדת. המודל שהארגון מציע, 'המודל הקהילתי'⁴, שאותו גיבש בוגר הישיבה הרב ד"ר הדר ליפשיץ, עובד כך: כל קהילה תירשם ברישום ממשלתי, ותתקצב לפי מספר חבריה, וכל מספר קהילות יוכלו להתאגד ל'אגד קהילות'.

האגדים הכי גדולים יקבלו תקציב מהממשלה ואישור להנפיק תעודות כשרות ולבצע גיורים. רבני הקהילות יחליפו את רבני השכונות, והרבנים הראשיים יכהנו בתפקיד שיהיה בעיקרו ייצוגי.

המודל מציע לממן כל קהילה על ידי 'מס דת' התנדבותי של חברי הקהילה, לצד העברת התקציב אותו מקבלים כיום ישיבות וכוללים למטרות קהילתיות⁵.

נחזור לראשית המאמר: איזה מודל מבטא יותר את עקרון 'אין מעמידין פרנס על הציבור אלא אם כן נמלכין בו'?

לכאורה, למודל הקהילתי יש יתרון על תכנית 'ג' אלול' בתחום זה, כדברי המציע של המודל הקהילתי:

על פי המודל, יצומצם מאד מספרן של המשרות הרבניות הממלכתיות. למעשה, כמעט ולא יהיו רבנים מטעם המדינה אלא רק מטעם הקהילות. לכן, למעשה, המדינה לא תיתן מעמד כמעט לשום רב. קהילות יתנו מעמד לרבנותיהם, בדומה למצב כיום, אלא שהדבר ישולם על ידי המדינה. אנו מאמינים כי לכפייה ולאפליה אין מקום במדינה יהודית ודמוקרטית והן גם לא מוסיפות לחיזוק ההלכה במדינה. יתרונו של המודל הוא בהיותו משקף את רצון הציבור.

אך מאידך, אפשר לטעון את הדברים שהרב דוד סתיו אמר בכנס של ארגון 'בית הלל':

הרבנות צריכה לשמש קול של תורה וערכים. החברה הישראלית מחפשת סמל ייצוגי לתורה. הציבור החילוני מחפש את קול הרבנות הצינונית, הקשובה. יהדותה של מדינת ישראל והחברה הישראלית הוא נושא שקשור ושייך לכולם. גם אדם חילוני רוצה זיקה ליהדות. לרבנות הראשית יש פוטנציאל אדיר לקרב את האנשים – ויש לה פוטנציאל אדיר לעשות את ההיפך הגמור.

² התוכנית המלאה מופיעה בדף הפייסבוק של הרב סתיו – https://he-il.facebook.com/RabbiStav?sk=app_249605948390196&app_data

³ נאמני תורה ועבודה הינו ארגון שנוסד בשנות השמונים במטרה לקדם את ערכי 'תורה ועבודה', ונחשב במה זרוע ביצועית לזרם התורני-ליברלי של הצינונות הדתית. בין מפעלי התנועה: הוצאת חוברות על ערכי הצינונות הדתית המיועדים לנוער בנושאים שונים (שנכתבו ברובם על ידי בוגרי הישיבה), ולוביסטיות לשיפור יחסי דת ומדינה.

⁴ הפירוט המלא של המודל נמצא באתר 'נאמני תורה ועבודה' – <http://toravoda.org.il/node/3694>.

⁵ 'נאמני תורה ועבודה' עצמם מודעים לכך שהמודל כרגע איננו בר ביצוע. הארגון העלה כמה הצעות לשיפור הרבנות במצבה הנוכחי, הצעות שלא בהכרח סותרות את 'תכנית ג' אלול'.

חלונות

דברי ברכה לרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א

משה (מושקו) מושקוביץ*

ברשות מכובדנו ראש הישיבה הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א, ברשות ראשי הישיבה, הרמ"ם המחנכים, חברי הנהלת הישיבה ואחרונים חביבים בוגרנו ותלמידנו היקרים.

שמח אני מאוד להצטרף לקהל המברכים את ראש ישיבתנו הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א לרגל הגיעו לגיל גבורות.

למדנו במסכת אבות:

הלל אומר הווי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום. אוהב את הבריות ומקרבן לתורה (א, יב)

כאהרן הכהן שנשא על ליבו את חושן המשפט וציץ הזהב שעליו שם ה' התנוסס על מצחו, כך גם מורנו ורבנו ראש הישיבה הרב אהרן ליכטנשטיין דבק במידות טובות אלה. הוא אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות כולן ומקרבן לתורה.

תורתו של מורנו ורבנו – ייחוד יש בה שמשלבת היא תורה ומדע, אהבת אמת ויראת שמיים, תורת חסד שחוט של חן משוך עליה, תורה שיראתה ותרומתה באות כאחד.

* הדברים נישאו במעמד לכבוד הרב בהגיעו לגבורות, ערב ר"ח סיון ה'תשע"ג.

בדרכו הייחודית של רבנו בלימוד תורה בעומק וברוחב, לא הסתפק ראש ישיבתנו בקירוב התורה אלינו ובהורדתה לרמה נמוכה ופשטנית, אלא קירב אותנו לתורתו, תורה שעמקות ורוחב היריעה, הלכה ואגדה, מוסר ופילוסופיה, ספרות ואורחות חיים, חסד ואמת, כולם שלובים ושזורים בה, בוקעים ועולים ממנה והיו כולם לאחדים בידיו.

זה למעלה מ-40 שנה אנו זוכים כולנו כאן, תלמידי הישיבה, מוריה ועובדיה וכל הבאים בצל קורתה להימנות עם תלמידיו של הרב אהרן וזכות גדולה היא לנו שלא כל אדם זוכה לה.

וכבר שאלו ראשונים מה טעם דיבר התנא במשנה "תלמידיו של אהרן" ולא אמר "הווי כאהרן", ואף השיבו על כך. יש הרבה אנשים שדוגלים ברעיונות גדולים ורוקמים חזונות חובקי עולם, אך משחולפים הימים ועוברות השנים כל תורתם נעלמת בתהום הנשייה ונשכחת מלב.

אם ברצונך לדעת מיהו מורה דרך אמיתי, לך לך אצל תלמידיו והתבונן בהם. אם ממשיכים הם את דרכו, אות וסימן הוא שתורתו תורת אמת.

אכן זכה מורנו ורבינו ראש הישיבה הרב אהרן והעמיד תלמידים הרבה. מאות, אלפים ורבבות בארץ ובחול והמתבונן בהם ובתלמידיהם ובתלמידי תלמידיהם ידע שתורת רבנו עושה פירות ופרי פירות, ותלמידיו ממשיכים מכוחו וכח כוחו בהפצת תורתו ומשנתו ימה וקדמה צפונה ונגבה.

ראש ישיבתנו מהווה עמוד אש בדרכו המיוחדת ודוגמא אישית בהליכותיו הצנועות ובמידותיו, וכולנו מעריצים את אורחות חייו מעבר לתורתו. מי ייתן ויזכו הרב אהרן יחד עם נאוות ביתו ד"ר טובה ליכטנשטיין וכל משפחתו הכבודה לעוד הרבה שנים של חדות היצירה מתוך רוב שמחה בבריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים.

חדשות

השיחה, שהועברה במועדון מלא עד אפס מקום, עסקה במוסר הלחימה הגבוה של צה"ל, והותירה בני חול רבים עם רצון עז להתגייס לצבא קודשנו.

הזדרזו להרשם, החיול בעוד חודש!

איש אימו ואביו תיראו

בשבת פרשת נשא התארחו בישיבה הורי מחזור מ"ה (שיעור א', לכל מי שלא בקי).

ההורים נהנו משבת משמעותית ועמוסת חוויות, שהתחילה בשיחת ליל שבת מפי מו"ר הרב מדין, המשיכה בארוחת שחיתות עמוסת כל טוב (שבה הוגשו כמובן אך ורק מאכלים שמוגשים בכל ליל שבת, על מנת להמנע מחשש גניבת דעת) ולאחריה התקיים עונג שבת מרומם.

ביום השבת לאחר התפילה באו ההורים למפגש חינוכי עם מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין ואשתו ד"ר טובה, והשתתפו בשיחת סעודה שלישית עם רה"י הרב משה ליכטנשטיין.

השבת הסתיימה בהקרנת מצגת ייחודית אותה הכינו חברי שיעור א'. בשבועות הקרובים תוקרן המצגת בבתי הקולנוע המובחרים, הנחות בהזמנת כרטיסים לתלמידי הישיבה.

מזל טוב!

לדני ואלטאה מירוויס, לרגל הולדת הבת ליאורה תהילה.

שבועה שבועות תספור לך

לאחר 49 יום של ציפייה דרוכה וספירה יומיומית (למי שלא נפל בדרך), הגיע חג השבועות לו חיכינו. החג שעבר על ישיבתנו הותיר את התלמידים בתחושה של התרגשות הנפש, רוממות רוח ועייפות כרונית.

החג נפתח בשיחה של מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין סביב היחס שבין תורת ה' לתורתנו, והמשיך בארוחת ערב חלבית למהדרין שהשאירה את התלמידים בנקודת פתיחה בעייתית משהו לקראת ערנות במשמר הלילי.

את המשמר סיכמו התלמידים על פי התרשים הבא: "מנקרים על הגמרא-כוס קפה-רוגאלאך-עוגת גבינה-שיעור של הרב ביק-עוד כוס קפה-רוגאלאך-חבורות של הר"מים-רק עוד עוגה אחת-כבר בוקר?!-ברון יחד-מנקרים על הסידור".

והקימותי את בריטי אתכם

בית הישיבה רגיל זה שנים לביקורים של דמויות צבאיות רמות דרג, אך עם זאת לא מעט עיניים נפתחו בהפתעה כשנודע על בואו של הקולונל ריצ'ארד קאמפ.

הקולונל (אלוף משנה בלעז), מפקד כוחות הוד מלכותה באפגניסטן ומרצה מבוקש (תרתי משמע?), הגיע לישיבה להעביר שיחה לאחר שהוזמן על ידי ג'ו בנדיקט (שנה א').